

Marta Szaro

Rodzina a poczucie sensu życia u osadzonych

Family and meaning of life for prisoners

Tematem niniejszego artykułu jest ocena związku między posiadaniem rodziny a poczuciem sensu życia osadzonych. Wyniki wskazują, że poczucie sensu życia w grupach osadzonych mających i niemających rodzinę istotnie się różni. Ciekawych wniosków dostarcza także analiza pytań otwartych.

Słowa kluczowe: sens życia, rodzina, osadzeni.

The subject of this article is the connection between having a family and meaning of life for convicts. Results showed difference in purpose of life between groups. Important for practical implications can be analysis of open-ended survey questions.

Key words: meaning of life, family, prisoners.

Wprowadzenie

Jaki jest sens życia? – jest to jedno z najczęściej zadawanych sobie przez człowieka pytań, niezależnie od tego w jakiej sytuacji życiowej znajduje się. Sens życia nie istnieje bez wartości, to właśnie one go kształtują. Grupą, której dostęp do wartości został na czas wyroku ograniczony są osadzeni. Izolacja człowieka od świata zewnętrznego, od grup społecznych, w tym od rodziny, skutkuje czasami brakiem nadziei na powrót do normalnego życia i wpływa na obniżenie poziomu poczucia sensu¹. Według międzynarodowego raportu Population Policy Acceptance Study

---

¹ V. Frankl, *Psychoterapia dla każdego*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1978, s. 15.

wartością priorytetową, wpływającą na poczucie sensu życia, jest rodzina². Jest ona także niezmiennie akceptowana przez Polaków jako wartość społeczna o znaczeniu podstawowym³. Rodzina ciągle ma w społeczeństwie polskim uprzywilejowane miejsce. Obywatele wciąż oceniają dobro rodziny jako coś, co należy chronić i co może przeciwdziałać destrukcji kraju⁴. W badaniach przeprowadzonych w marcu 2017 r. na pytanie „co jest dla pana(i) najważniejszą rzeczą w życiu, co stanowi dla pana(i) sens?” – 54% badanych odpowiedziało: „rodzina”⁵. Na bazie tych przesłanek postanowiono zweryfikować, czy posiadanie rodziny różnicuje poczucie sensu życia u osadzonych.

Sens życia

Sens życia, w najogólniejszej definicji, jest istotą i celem ludzkiej egzystencji. Bez niego „człowiek nie może żyć i działać normalnie”⁶. Rozważania nt. sensu początkowo były obecne wyłącznie w filozofii, jednak dzięki psychologii egzystencjalnej stały się także przedmiotem analiz psychologicznych⁷. Słownik łacińsko-polski nie podaje jednoznacznego określenia słowa „sens”, gdyż jest ono używane w różnych kontekstach i okolicznościach. „Sensus” w zakresie sfery fizycznej człowieka – oznacza zmysł, przyjmowanie wrażeń, natomiast odnosząc się do sfery intelektu – sąd, rozum, myślenie⁸. Psychologiczny sens życia to stan podmiotowej satysfakcji jednostki, będący wynikiem celowych i ukierunkowanych właśnie na wartości działań. Brak wartości, które zostają uznane za nadające życiu sens sprawiają, że człowiek nie może prawidłowo funkcjonować. Wartości są potrzebą oraz przedmiotem ludzkiego dążenia i punktem

---

² I. Kowalska, *Mażeństwo, rodzina i dziecko w systemie norm i wartości współczesnych społeczeństw europejskich*, [w:] *Rodzina. Źródło życia i szkoła miłości*, pod red. D. Kornas-Bieli, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2011, s. 53-86.

³ R. Boguszewski, *Współczesne znaczenie i rozumienie rodziny w Polsce*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2015, nr 4 (232), s. 127.

⁴ W. Świątkiewicz, *Kapitał społeczno-kulturowy rodziny w województwie śląskim*, [w:] *Zapobieganie wykluczeniu społecznemu*, pod red. L. Frąckiewicza, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 2005, s. 247-265.

⁵ Feliksiak, *Sens życia wczoraj i dziś. Komunikat z badań 41/2017*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2017, s. 3.

⁶ K. Klimek, *Sztuka życia a starość*, [w:] *Materiały konferencyjne III Galicyjskich Spotkań Medycznych. Seniorzy w społeczeństwie XXI wieku*, pod red. M. Krobickiego, Z. Szaroty, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków 2004, s. 206.

⁷ R. Klamut, *Kwestionariusz postaw życiowych KPŻ*, Pracowania Testów Psychologicznych, Warszawa 2010.

⁸ Słownik łacińsko-polski, red. nauk. K. Kumaniecki, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 1997, s. 203.

odniesienia ludzkiego życia⁹. Istnieje podobieństwo w postrzeganiu sensu życia u osób żyjących w podobnych warunkach społecznych. Grupy, w których na co dzień przebywa człowiek mogą pomóc sens życia sobie uświadamiać¹⁰. Często jednak ludzie nie potrafią zbilansować swojego życia dodatnio i doświadczają kryzysu sensu życia. Nieustającym pytaniem jest to, jaką ostateczną funkcję pełnią sens i wartości w procesie rozwoju człowieka, w jego poznawaniu, diagnozowaniu, prewencji i psychoterapii. Badania wskazują, że sens życia u więźniów jest istotnie niższy niż poziom sensu życia u osób niekaranych. Jest to konsekwencją trudności jednostek w zakresie osiągania celów życiowych oraz ich niskiej motywacji do podejmowania celowej aktywności. Ciekawe jest, że badania przeprowadzane wśród recydywistów wyodrębniły osadzonych o wysokim poczuciu sensu życia, co pokazało, że zmienna ta wskazuje na duże znaczenie w kształtowaniu postępowania. Skazani o niskim nasileniu sensu życia odznaczają się wyższym poczuciem beznadziejności oraz są pesymistycznie ustosunkowani do przyszłości. Ci o wysokim poczuciu sensowności ujawniają istotnie większe nasilenie własnej podmiotowości, sprawstwa i siły, odznacza ich dążenie do celów, które są zgodne z obowiązującymi normami społecznymi, a także wyższe zaufanie do siebie samego oraz do innych ludzi¹¹.

Rodzina i jej znaczenie w życiu człowieka

Rodzina stanowi najbardziej naturalne środowisko człowieka, w którym się rodzi, wychowuje oraz umiera. Zgodnie z Konstytucją RP rodzina znajduje się pod ochroną i opieką, a państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia jej dobro¹². To podstawowy rodzaj grupy społecznej występujący we wszystkich typach społeczeństwa. Wiąże on osoby ze względu na pokrewieństwo, małżeństwo, adopcje, a także łączy osoby, które mieszkają razem, tworzą wspólne gospodarstwo domowe

---

⁹ V. Frankl, op. cit.

¹⁰ S. Głaz, *Sens życia*, Wydawnictwo WAM, Kraków 1998, s. 20.

¹¹ I. Niewiadomska, J. Chwaszcz, *Jak skutecznie zapobiegać karierze przestępczej?*, Tekst, Lublin 2010, s. 34.

¹² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

i wychowują dzieci¹³. Z punktu widzenia socjologicznego, rodzina jest środowiskiem pierwotnym, w której rozpoczyna się uspołecznienie jednostki. Najczęściej składa się z dwóch „pięter”: związku małżeństwa i dzieci, wówczas mówimy o rodzinie nuklearnej oraz o rodzinie rozszerzonej, w skład której wchodzi jeszcze inni krewni¹⁴. Jest to ważne środowisko rozwojowe, a prawidłowe interakcje wewnątrzrodzinne traktować można jako formę wspomagania rozwoju poszczególnych jednostek¹⁵. Rodzinę nuklearną definiuje się jako jednostkę terytorialną (tzn. mającą swoje miejsce skupienia, które jest zlokalizowane w domu), składającą się z męża, żony oraz potomstwa¹⁶. Obrazując to, obejmuje ona dwóch dorosłych przedstawicieli przeciwnej płci prowadzących aprobowane społecznie życie seksualne, a także posiadających potomstwo: dzieci rodzone lub adoptowane. Jako grupa społeczna charakteryzuje się jeszcze wspólnym zamieszkaniem, współpracą ekonomiczną, podziałem pracy. Taka rodzina wypełnia cztery podstawowe funkcje: seksualną, reprodukcyjną, wychowawczą oraz ekonomiczną. Rodzina nuklearna jest teoretycznym tworem, a wszystkie inne struktury rodziny są to pochodne rodziny nuklearnej. Stąd też pochodzi nazwa, od łacińskiego słowa: „nucleus” – jądro, rozumiane jako coś od czego wszystko się zaczęło. Rzeczywistość pokazuje jednak, że dzisiejsza definicja nie jest już taka oczywista¹⁷. Mimo zapisu art. 23 i art. 27 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego mówiącego o tym, że rodzinę tworzy kobieta i mężczyzna poprzez zawarcie związku małżeńskiego¹⁸, idąc z duchem czasu, pojawiają się definicje szerszego ujmowania rodziny. Rodzina to także wąskie grono osób, skupione we wspólnym gospodarstwie domowym, opiekujące się sobą i wzajemnie sobie pomagające. To także co najmniej jeden dorosły opiekun i jedno dziecko¹⁹. Znaczenie rodziny i małżeństwa

---

¹³ J. Mazur, *Wpływ kontaktu z rodziną na funkcjonowanie osadzonego w warunkach izolacji. Realizacja funkcji rodzinnych – próba opisu*, [w:] *Osobowość przestępcy a proces resocjalizacji*, pod red. J. Świtka, M. Kuć, I. Niewiadomskiej, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2005, s.189-202.

¹⁴ L. Bakiera, *Rodzina z perspektywy socjologicznej i psychologicznej: ciągłość i zmiana*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2006, XVII, s. 26.

¹⁵ M. Ziemska, *Zmiany w relacjach małżeńskich w cyklu życia rodziny*, [w:] *Rodzina współczesna*, pod red. M. Ziemskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2001, s. 41.

¹⁶ T. Szlendak, *Socjologia rodziny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.

¹⁷ M.H. Herudzińska, *Rodzina w świadomości społecznej. Co (kto) tak naprawdę stanowi rodzinę? Społeczne (re)konstruowanie definicji rodziny*, Odmienne sytuacje i nowe zadania, „Wychowanie w Rodzinie” 2012, t. VI, nr 2, s. 15-41.

¹⁸ J. Gajda, *Komentarz do art. 23*, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, pod red. K. Pietrzykowskiego, CH.Beck, Warszawa 2015.

¹⁹ B. Rysz-Kowalczyk, *Leksykon polityki społecznej*, IPS UW, Warszawa 2001, s. 182.

dla społeczeństwa polskiego potwierdzały i nadal potwierdzają wyniki wielu badań empirycznych, pomimo że dosyć często mówi się o kryzysie tej instytucji²⁰. Badania dotyczące wpływu rodziny na poczucie sensu życia przeprowadziła m.in. Lilianna Klimek²¹. Były to badania skierowane do uczniów w wieku 17-21 lat. Autorka nie wykazała różnicy w zakresie poczucia sensu życia u osób mających i niemających rodzeństwa. Zauważyła, że tylko w niewielkim stopniu fakt posiadania brata lub siostry różnicuje siłę motywacji a propos jego poszukiwania. Zarówno jedynacy, jak i mający rodzeństwo w zdecydowanej większości stwierdzili, że ich życie jest pełne sensu. Jako cele stawiali zdobycie wykształcenia, dobrej pracy czy też założenie szczęśliwej rodziny, przy czym założenie rodziny – jako cel główny – częściej wybierali niejedynacy. Na znaczenie rodziny w życiu człowieka wskazują także badania opinii publicznej. Szczęście rodzinne dla 78% Polaków jest najważniejszą wartością nadającą sens życiu. Czas spędzony z najbliższymi jest odbierany jako przyjemność, a nie obowiązek. Z tych samych badań wynika, że 80% ankietowanych utrzymuje kontakty z najbliższymi na co dzień, a nie tylko od święta. Jednoznacznie wynika, że siła więzi rodzinnych jest bardzo bliska i jest źródłem zadowolenia życiowego. Godne zauważenia jest także to, że postawa Polaków wobec wartości rodzinnych jest niezmienna od wielu lat, mimo tego, że statystyki wskazują, że liczba osób prowadzących samotne życie i własne gospodarstwo domowe wzrosła w ciągu ostatnich dwóch lat o ponad milion. Wynika to najprawdopodobniej z faktu obaw młodych przed zobowiązaniami. Wywiady przeprowadzane w czasie tego badania pokazują jednak, że to właśnie osoby w wieku do 25 roku życia wskazywały na życie rodzinne jako swoisty cel. Na kolejnym miejscu w tych analizach pojawia się zdrowie i spokój, a dalej praca zawodowa oraz przyjaciele²². I. Kowalska opisuje wyniki badań Population Policy Acceptance, odwołując się do raportu Moors'a i Palomba z 1995 r. Badania empiryczne, które zostały przeprowadzone w wielu krajach dały podstawę do określenia głównych dążeń oraz aspiracji życiowych, a także pozwoliły określić znaczenie nadawane rodzicielstwu czy też posiadaniu dzieci. Rodzina została uznana za wartość ewidentnie priorytetową,

²⁰ M. Bieńko, A. Kwak, *Wielość spojrzeń na małżeństwo i rodzinę*, WUW, Warszawa 2011, s. 124-129.

²¹ L. Klimek, *Wpływ rodziny na poczucie sensu życia u jedynaków i osób posiadających rodzeństwo*, „Małżeństwo i Rodzina” 2002, nr 4, rok I.

²² J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2015.

a ankietowani opowiedzieli się za jej wzmocnieniem pod względem zarówno społecznym, jak i gospodarczym. Podsumowując badania, w większości krajów pierwsze pięć miejsc zostało zajętych przez wartości dotyczące życia rodzinnego, satysfakcji z życia oraz posiadania potomstwa. Posiadanie pełnej i szczęśliwej rodziny odnotowano jako pierwsze, następnie możliwość sprawowania opieki nad dzieckiem i dalej zagwarantowanie im odpowiedniej edukacji. Na pozycjach czwartej oraz piątej pojawiło się zapewnienie niezbędного czasu dla rodziny oraz satysfakcja i radość życia²³. W świadomości Polaków rodzina jawi się już jako wartość uniwersalna. Jest to „coś bardzo prywatnego”, gdzie można ukryć się przed światem zewnętrznym. Jest to grupa społeczna, która daje poczucie bezpieczeństwa oraz oparcie. To w rodzinie człowiek może poczuć się akceptowany i zazwyczaj nie wymaga się od niego radykalnych zmian. Rodzina to taki „bezpieczny azyl”²⁴.

Życie i codzienne funkcjonowanie osadzonych

Osadzeni przebywający w zakładzie karnym teoretycznie niczym nie różnią się od osób przebywających na wolności, poza tym, że popełnili przestępstwo i teraz muszą odbywać należną karę. Różnią się natomiast warunki ich życia i te warunki wpływają głównie na ich codzienne funkcjonowanie. Ma ono charakter przymusowy oraz oznacza odsunięcie człowieka od świata zewnętrznego, od wszystkich grup społecznych, zwłaszcza od rodziny, na określony wyrok czas. Głównym skojarzeniem związanym z izolacją społeczną jest „ograniczenie” kontaktów z bliskimi, ogólnie pojętej przestrzeni życiowej i wielu innych aspektów codziennego funkcjonowania. Nagłe zerwanie wszystkich kontaktów, więzi, świadomość braku oparcia poza zakładem zamkniętym zwiększają trudności związane z ponownym odnalezieniem się w społeczeństwie po zakończeniu odbywania wyroku²⁵. Zdecydowanie problematyczna jest również kwestia pozostawiania więźniów w izolacji oraz skutkująca tym deprivacja potrzeb. Oprócz odmiennych od normalnych warunków

---

²³ I. Kowalska, op. cit.

²⁴ J. Mariański, *Rodzina wobec wartości: rozpad czy transformacja?* [w:] *Rodzina. Źródło życia i szkoła miłości*, pod red. D. Kornas-Bieli, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2010, s. 87-107.

²⁵ M. Muskała, *Więzi osadzonych recydywistów ze środowiskiem*. Wydawnictwo Naukowe Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, Poznań 2006.

zamieszkania i ograniczenia kontaktu z innymi ludźmi bardzo znamienne jest stała kontrola. W takich warunkach potrzeby człowieka są zdecydowanie ograniczone, o ile nawet nie zablokowane. Więzień często czuje się osamotniony, jest oderwany od rodziny, wartości, czy też ogólnie przyjętych norm postępowania²⁶.

Metodologia

Problemem badawczym stawianym w niniejszej pracy jest pytanie: czy istnieją istotne różnice pomiędzy osadzonymi posiadającymi a nieposiadającymi rodziny nuklearnej w ogólnym poziomie poczucia sensu życia? Zgromadzona wiedza i wspomniane już wcześniej, przeprowadzone m.in. przez Moors'a i Palomba badania świadczą o tym, że rodzina jako najważniejsza wartość w życiu człowieka zdecydowanie wpływa na poczucie sensu życia. Dotychczasowe badania nie wykazują jednak, jaka zależność występuje u więźniów. Możliwe jest jednak postawienie hipotezy mówiącej o tym, że poziom poczucia sensu życia u osadzonych posiadających rodzinę jest istotnie wyższy niż u osadzonych nieposiadających rodziny nuklearnej. Badania przeprowadzono na łącznej grupie 70 osób, w wieku od 19 do 58 lat, odbywających karę pozbawienia wolności w Areszcie Śledczym w Lublinie. Badani zostali podzieleni ze względu na posiadanie i nieposiadanie rodziny i przydzieleni do dwóch grup. Grupę „posiadających rodzinę” stanowili wyłącznie osadzeni mający żonę i dzieci z aktualnego małżeństwa oraz prowadzący wspólne gospodarstwo domowe.

Poczucie sensu życia mierzone było przy pomocy kwestionariusza „PIL” (Purpose In Life) Jamesa C. Crumbaugh'a i Leonarda T. Maholicka, autoryzowanego przez Zenomenę Płużek. PIL składa się z dwóch części. Części ilościowej oraz jakościowej. Uzyskany w części ilościowej wynik wskazuje na poziom poczucia sensu życia. Im wynik jest wyższy, tym większe poczucie sensu życia u badanych. Pytania z części jakościowej analizujemy oddzielnie albo – jeżeli jest to możliwe – grupujemy tematycznie. W zakresie części jakościowej test dzieli się na jeszcze dwie części: interpretację twierdzeń oraz interpretację zdań niedokończonych.

---

²⁶ M. Porowski, *Spoleczne inicjatywy na rzecz więźniów*, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1991.

W zakresie twierdzeń staramy się określić natężenie oraz częstość danego zjawiska. Interpretacja zdań niedokończonych ma charakter swobodnego typu projekcji. Należy je rozumieć, analizować oraz interpretować w kontekście zdania, na które osoba odpowiada, a następnie kategoryzować, określić ich rodzaj i częstość występowania²⁷. Trafność skali została potwierdzona, odnosząc się do kwestionariusza Frankla ($r=68$). Rzetelność została testowana poprzez ustalenie korelacji między pozycjami testu ($R=0,81$), z korektą Spearmana-Browna $0,90$ ²⁸.

Tabela 1. Charakterystyka badanych grup

Grupa	Liczebność grupy	Liczba osób będących w stałym sformalizowanym związku i posiadająca dzieci	Liczba osób będąca w niesformalizowanym związku (niemieszkająca razem i niemająca dzieci z obecną partnerką)	Liczba osób posiadających dzieci
posiadający rodzinę	35	35	0	35
nieposiadający rodziny nuklearnej	35	0	10	11

Rezultaty badań

Poziom poczucia sensu życia określany był na podstawie wyników ogólnych w teście PIL. U obu tych grup poziom poczucia sensu życia jest wysoki. Przeprowadzone analizy statystyczne pozwoliły na porównanie grup osadzonych posiadających i nieposiadających rodziny nuklearnej, w zakresie badanej zmiennej. Do zbadania istotności różnic wykorzystano test t-Studenta.

Różnica pomiędzy wynikami uzyskanymi w poszczególnych grupach w teście poczucia sensu życia PIL jest istotna statystycznie ($p \leq 0,05$). Oznacza to, że osadzeni mający poza aresztem śledczym rodzinę, tj. żonę i dzieci, uzyskali istotnie wyższe wyniki niż osoby takiej rodziny

²⁷ K. Popielski, *Człowiek – pytanie otwarte*, RW KUL, Lublin 1987, s. 237-263.

²⁸ M. Maćkiewicz, E. Drop, *Młoda psychologia*, t. I, Liberi Libri, Stare Kościeliska 2012.

pozbawione. Potwierdziło to hipotezę, zakładającą, że poziom poczucia sensu życia u osadzonych posiadających rodzinę będzie istotnie wyższy od poziomu poczucia sensu życia u osadzonych nieposiadających rodziny (tab. 2). Na podstawie analizy odpowiedzi otwartych możemy stwierdzić, że osadzeni posiadający rodzinę nuklearną poza aresztem śledczym zdecydowanie lepiej wypowiadają się na tematy dotyczące ich życia niż osadzeni nieposiadający rodziny nuklearnej. Osadzeni ci w większości określają życie jako pozytywne, sensowne, celowe, w przeciwieństwie do badanych z drugiej grupy, dla których życie jest szare i trudne.

Tabela 2. Poczucie sensu życia w świetle badań kwestionariuszem PIL wśród badanych osadzonych (N=35, df=68)

Skala testowa	Grupa osadzonych	M	SD	Wartość testu t-Studenta	Poziom istotności różnic
PIL ogólny poziom poczucia sensu życia	posiadający rodzinę	112,46	11,5	3,114	0,003
	nieposiadający rodziny	100,43	19,8		

Analiza jakościowa odpowiedzi testu PIL w grupie osadzonych posiadających rodzinę

Łącząc odpowiedzi z pierwszej i drugiej części otwartej zebrano spójny obraz odpowiedzi określający stosunek osadzonych do własnego życia oraz do aktualnej sytuacji, tj. pozostawania w Areszcie Śledczym. Wypowiedzi pozwoliły także na określenie aktualnie przeżywanego zadowolenia z życia, zakres stawianych celów, nadzieję, jak i nastawienie do realizacji swoich przyszłych planów. Odpowiedzi dają nam także podstawę do wnioskowania o odczuwanym sensie życia badanych oraz o ich nastawieniu do innych ludzi.

Analizując odpowiedzi na pytania otwarte pierwszej grupy, tj. grupy osadzonych posiadających poza Aresztem Śledczym rodzinę, można zauważyć, że w zdecydowanej większości dominują te odpowiedzi, które dotyczą tematyki rodziny oraz tematyki pracy i godnego życia. Co ciekawe, każdy z badanych minimum raz w swoich odpowiedziach odniósł się do rodziny

i podkreślił jej znaczenie w swoim życiu. Możemy stwierdzić, że osadzeni w tej grupie wyrażają pozytywny stosunek do życia jako takiego. Piszą, że życie jest dla nich: „cenne”, „wszystkim”, „najważniejsze”, „sensownym doświadczeniem”, „bardzo wartościowe”, „darem”. Tematyka rodziny najczęściej przejawia się w zakresie określania celów życiowych. Dokończenie zdania: „Jedynym celem mojego życia jest...” najczęściej brzmią: „rodzina”; „szczęście najbliższych”, „wybudowanie domu”, „wyjście do rodziny”, „mój syn”, „bycie z rodziną na wolności”. „Dom, rodzina, miłość”, „rodzina”, „praca”, „zdrowie” – to najczęstsze odpowiedzi na pytania: „W moim życiu rzeczywiście ważne jest...”. Osadzeni z tej grupy deklarują także, że najwięcej energii poświęcają: „rodzinie”, „dzieciom”, „pracy”, oraz że „prawdziwym sensem mojego życia jest...”: „rodzina”, „szczęście rodziny”, „wykończenie domu”, „praca”. Tematyka rodziny pojawia się w również w pytaniu, które wymaga od osadzonych najdłużej wypowiedzi dotyczącej dążeń i ambicji życiowych. Możemy zapoznać się z takimi oto stwierdzeniami: „moim największym marzeniem jest szybki powrót do rodziny, podjęcie pracy i zapewnienie im dobrego bytu, unormowanie stosunków między rodzicami, zapewnienie wykształcenia dzieciom” albo: „dążeniem moim jest, by móc zaspokoić rodzinę w nieodzowne środki do życia. To co robię wykonywać jak najlepiej potrafię. Zabezpieczyć syna tak, by nie musiał ponosić tyle trudu na niektóre rzeczy co ja”. Tematyka rodziny pojawia się wielokrotnie. Sformułowania, takie jak: „rodzina”, „dom” pojawiają się najczęściej w opisywaniu tego, co „w życiu osiągnęli”. Niezwykle ważne jest to, że rodzina pojawia się także jako najważniejszy „punkt odniesienia”. Poza rodziną przeważają takie wypowiedzi jak „Bóg” oraz „wiara”. W zakresie realizacji ich pragnień twierdzą, że przeszkadza im: „nieprzebywanie na wolności”, „strach” oraz „brak pieniędzy”, a tym co przynosi im satysfakcję jest: „posiadanie dzieci”.

Analiza jakościowa odpowiedzi testu pil w grupie osadzonych nieposiadających rodziny

W odpowiedziach osadzonych nieposiadających rodziny nuklearnej przeważają takie, które możemy określić jako neutralne. Najczęściej pojawiającym się określeniem w wypowiedziach badanych na pierwsze z pytań, tj.: „Moje życie jest...” – odpowiedzią najczęstszą jest:

„normalne”. Innymi powtarzającymi odpowiedziami są: „w porządku”, „umiarkowane”, „zmienne”, „ciężkie”. Podobnie jest z określeniem życia w zdaniu: „Życie jest dla mnie...”. Najczęściej pojawiają się tutaj wypowiedzi, takie jak: „zmienne”, „szorstkie”, „normalne”, „zwykłe”, „przykre”. W zakresie ustalania celów i planów pojawiają się różne dążenia. Tutaj, podobnie jak w pierwszej grupie, bardzo często pojawiają się określenia dotyczące rodziny: „rodzina”, „wspaniała rodzina”, „mieć dzieci”, „założyć rodzinę”, „miłość”, ale także: „szczęście”, „powodzenia w życiu”. Bardzo zróżnicowane są odpowiedzi w zakresie określania „największych ambicji”. Parokrotnie pojawia się wypowiedź: „założyć rodzinę”, „mieć własną rodzinę”, ale większość jest bardzo różna: „żeby mama była ze mnie dumna”, „zarobić dużo pieniędzy”, „dobra praca”, „zrealizowanie marzeń”. W momencie, gdy osadzeni zostali poproszeni o przygotowanie dłuższych wypowiedzi, najczęściej odnosili się do zmiany swojego życia, podkreślali co zrobią po wyjściu z zakładu karnego. Odnosiło się to głównie do założenia rodziny i znalezienia dobrze płatnej pracy, jak i niepopelniania tych samych błędów. Podsumowaniem najczęściej występujących odpowiedzi może być jedna z najdłuższych wypowiedzi: „Mam wiele celów w życiu. Jestem młodym człowiekiem. Najważniejszym celem jest to, by moja mama nie musiała się nigdy więcej już o mnie martwić. I by była szczęśliwa i dumna ze mnie. Chce znaleźć dobrze płatną pracę. Poznać inteligentną, miłą, wierną dziewczynę, która mnie doceni oraz pokocha takiego, jaki jestem oraz będzie dobrą żoną i matką dla moich dzieci”. Osadzeni, właściwie jednogłośnie wypowiadają się jedynie w zakresie jednego pytania. Odpowiedzi: „rodzina”, „przyszła rodzina”, „osoby bliskie” pojawiają się w momencie odpowiedzi na pytanie: „Prawdziwym sensem mojego życia jest...”. Rodzina występuje też często w odpowiedzi na pytania: „Punktem odniesienia, pozwalającym zrozumieć moje istnienie jest...”.

Podobieństwa i różnice w analizie jakościowej testu PIL pomiędzy grupami

Podsumowując wypowiedzi z obydwu grup możemy stwierdzić, że w grupie osób posiadających rodzinę nuklearną przeważają odpowiedzi pozytywne, natomiast w grupie osób nieposiadających rodziny nuklearnej

odpowiedzi neutralne, co za tym idzie, osoby z pierwszej grupy jawią się bardziej jako osoby zadowolone z życia niż osoby z grupy drugiej. Jednocześnie warto zaznaczyć, że myślenie o świecie osób z grupy pierwszej jest bardziej konkretnie – mają wyraźniej zaznaczone cele, które zamierzają osiągnąć, tj. w głównej mierze wrócić do swojej rodziny. Myślenie osób z grupy drugiej jest bardziej życzeniowe, jednak dominują plany o założeniu rodziny. Zauważono także, że odpowiedzi w pierwszej grupie badanych charakteryzują się większą jednorodnością u osób w grupie drugiej, gdzie odpowiedzi były bardzo zróżnicowane. Warto zaznaczyć, że w obydwu grupach dominującym tematem w wypowiedziach jest temat rodziny. W przypadku osób posiadających rodzinę nuklearną, wyjawia się ogromna chęć powrotu do tej rodziny, natomiast u osób w grupie nieposiadających rodziny nuklearnej – chęć założenia rodziny.

Podsumowanie

Celem niniejszej pracy było wskazanie zależności pomiędzy faktem posiadania rodziny a poczuciem sensu życia u osadzonych. Zgromadzona teoria, badania dotyczące wpływu rodziny na człowieka pozwoliły stwierdzić, że rodzina i dobre z nią relacje zdecydowanie polepszają perspektywę myślenia o życiu oraz wpływają na lepsze postrzeganie i odczuwanie poczucia sensu życia. Niniejsza praca wskazuje, jaką perspektywę patrzenia na swoje życie mają osadzeni i jak ta perspektywa zmienia się w zależności od tego, czy osadzeni poza Aresztem Śledczym mają lub nie mają rodzinę. Poziom poczucia sensu życia u osadzonych posiadających rodzinę różni się istotnie od poziomu poczucia sensu życia u osadzonych nieposiadających rodziny. Ciekawe wnioski można także uzyskać zagłębiając się w odpowiedzi na pytania otwarte w poszczególnych grupach. Na podstawie analizy odpowiedzi możemy stwierdzić, że osadzeni posiadający rodzinę nuklearną poza aresztem śledczym zdecydowanie lepiej wypowiadają się na tematy dotyczące ich życia niż osadzeni nieposiadający rodziny nuklearnej. Osadzeni Ci w większości określają życie jako pozytywne, sensowne, celowe, w przeciwieństwie do badanych z drugiej grupy, dla których to życie jest szare i trudne. Na tej podstawie możemy wysuwać wnioski, że rodzina jest tym, co zdecydowanie wpływa na jakość życia, daje lepszą perspektywę na życie „po” odbyciu swojego wyroku. Nie

można jednak umniejszać znaczenia rodziny dla drugiej z badanych grup. Odwołują się oni często do pragnienia znalezienia drugiej połówki, założenia rodziny, której będą mogli poświęcić życie. Nasuwa się więc wniosek, że rodzina posiadana lub perspektywa posiadania przyszłej rodziny jest tym, co motywuje osadzonych do działania i poniekąd wpływa na ich chęć zmiany swojego życia. Analizując odpowiedzi na pytania otwarte, zdecydowanie możemy jednak stwierdzić, że rodzina jest tym co jest dla osadzonych najważniejsze. Motywuje do działania i jest pewnego rodzaju kryterium odniesienia. Jest to zgodne z tym, co pisał J. Mariański, mianowicie: rodzina jest wartością uniwersalną i jest tą grupą społeczną, w której można ukryć się przed światem zewnętrznym. To właśnie rodzina daje poczucie bezpieczeństwa, akceptacji oraz oparcie, w skrócie można ją nazwać „bezpiecznym” azylem²⁹. Opinię tę potwierdzają także badania, które wskazują, że szczęście rodzinne jest dla 78% Polaków najważniejszą wartością nadającą życiu sens³⁰. Na podstawie przeprowadzonych badań możemy wysuwać wnioski, że rodzina jest tym, co zdecydowanie wpływa na jakość życia, daje lepszą perspektywę na życie „po” odbyciu swojego wyroku. Rodzina ma jednak znaczenie dla obydwu badanych grup. Badani nieposiadający rodziny odwołują się często do pragnienia znalezienia drugiej połówki, założenia rodziny, której będą mogli poświęcić życie. Nasuwa się więc wniosek, że rodzina posiadana lub perspektywa posiadania przyszłej rodziny jest tym, co motywuje osadzonych do konstruktywnego działania i poniekąd wpływa na chęć zmiany swojego życia.

---

²⁹ J. Mariański, op. cit.

³⁰ J. Czapiński, T. Panek, op. cit.

Bibliografia

- Bakiera L., *Rodzina z perspektywy socjologicznej i psychologicznej: ciągłość i zmiana*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2006, XVII.
- Bieńko M., Kwak A., *Wielość spojrzeń na małżeństwo i rodzinę*, WUW, Warszawa 2011.
- Boguszewski R., *Współczesne znaczenie i rozumienie rodziny w Polsce*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2015, nr 4 (232), s.127.
- Czapiński J., Panek T., *Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2015.
- Feliksiak M., *Sens życia wczoraj i dziś. Komunikat z badań 41/2017*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2017.
- Frankl V.E., *Psychoterapia dla każdego*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1998.
- Gajda J., *Komentarz do art. 23*, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, pod red. K. Pietrzykowskiego, CH.Beck, Warszawa 2015.
- Głaz S., *Sens życia*, Wydawnictwo WAM, Kraków 1998.
- Herudzińska M.H., *Rodzina w świadomości społecznej. Co (kto) tak naprawdę stanowi rodzinę? Społeczne (re)konstruowanie definicji rodziny, Odmiennie sytuacje i nowe zadania*, „Wychowanie w Rodzinie” 2012, t. VI, nr 2.
- Klamut R., *Kwestionariusz postaw życiowych KPŻ*, Pracowania Testów Psychologicznych, Warszawa 2010.
- Klimek K., *Sztuka życia a starość*, [w:] *Materiały konferencyjne III Galicyjskich Spotkań Medycznych. Seniorzy w społeczeństwie XXI wieku*, pod. red. M. Krobickiego, Z. Szaroty, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków 2004.
- Klimek L., *Wpływ rodziny na poczucie sensu życia u jedynaków i osób posiadających rodzeństwo*, „Małżeństwo i Rodzina” 2002, nr 4.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Kowalska I. *Małżeństwo, rodzina i dziecko w systemie norm i wartości współczesnych społeczeństw europejskich*, [w:] *Rodzina. Źródło życia i szkoła miłości*, pod red. D. Kornas-Bieli, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2011.
- Kumaniecki K., *Słownik łacińsko-polski*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 1997.
- Maćkiewicz M., Drop E., *Młoda psychologia*, t.I, Liberi Libri, Stare Kościeliska 2012.
- Mariański J., *Rodzina wobec wartości: rozpad czy transformacja?* [w:] *Rodzina. Źródło życia i szkoła miłości*, pod red. D. Kornas-Bieli, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2011.
- Mazur J., *Wpływ kontaktu z rodziną na funkcjonowanie osadzonego w warunkach izolacji. Realizacja funkcji rodzinnych – próba opisu*, [w:] *Osobowość przestępcy a proces*

- resocjalizacji*, pod red. J. Świtki, M. Kuć, I. Niewiadomskiej, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2005.
- Muskała M., *Więzi osadzonych recydywistów ze środowiskiem*, Wydawnictwo Naukowe Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, Poznań 2006.
- Niewiadomska I., Chwaszcz J., *Jak skutecznie zapobiegać karierze przestępczej?* Tekst, Lublin 2010.
- Popielski K., *Człowiek – pytanie otwarte*, RW KUL, Lublin 1987.
- Porowski M., *Spoleczne inicjatywy na rzecz więźniów*, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1991.
- Świątkiewicz W., *Kapitał społeczno-kulturowy rodziny w województwie śląskim*, [w:] *Zapobieganie wykluczeniu społecznemu*, pod red. L. Frąckiewicza, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 2005.
- Rysz-Kowalczyk B., *Leksykon polityki społecznej*, IPS UW, Warszawa 2001.
- Szlendak T., *Socjologia rodziny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
- Ziemska M., *Zmiany w relacjach małżeńskich w cyklu życia rodziny*, [w:] *Rodzina współczesna*, pod red. M. Ziemskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2001.

